

Onderzoek lokale alliantie tegen financieel misbruik van ouderen

Is er binnen gemeente Rijswijk de behoefte aan het opstarten van een lokale alliantie tegen financieel misbruik van ouderen?

23 september 2021

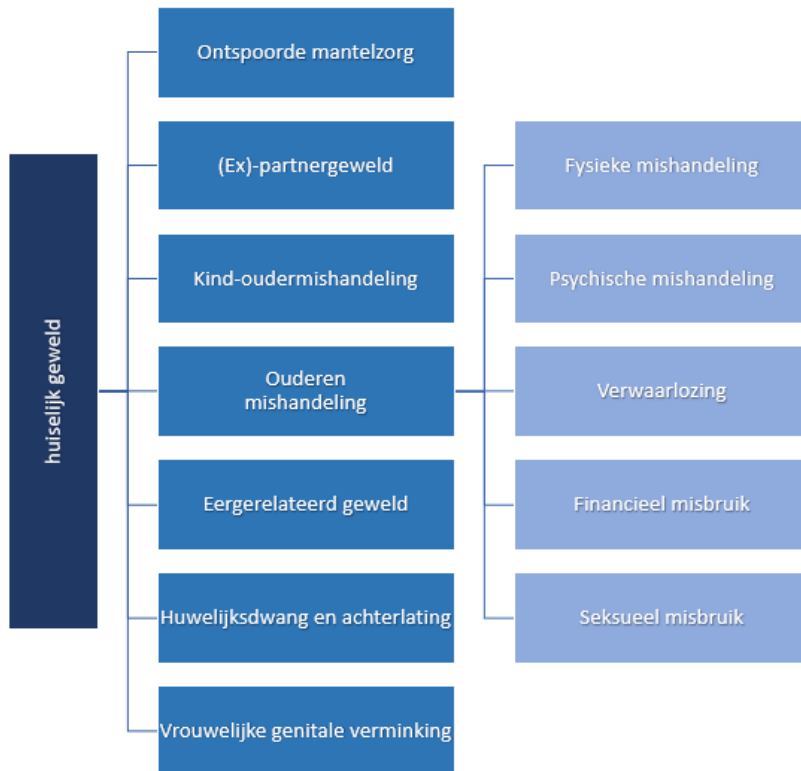
Inhoudsopgave

Inleiding	3
Wat is financieel misbruik van ouderen?	3
Cijfers.....	4
Landelijk	4
Rijswijk.....	4
Landelijke aanpak.....	4
Het onderzoek	5
Commitment	5
Signalen en aanpak.....	6
Partijen die niet signaleren.....	6
Partijen die wel signaleren	6
Signaleren, voorkomen en stoppen?.....	6
Behoeftenonderzoek	7

Inleiding

Wat is financieel misbruik van ouderen?

Er bestaan verschillende vormen van huiselijk geweld, één daarvan is ouderenmishandeling. Ouderenmishandeling is onder te verdelen in verschillende soorten: lichamelijk, psychisch, seksueel maar ook financieel misbruik van ouderen. *“Financieel misbruik is ongewenst en ongeoorloofd gebruik van geld, goederen of andere bezittingen van een oudere door iemand uit de huiselijke kring.”*¹

Voorbeelden van financieel misbruik van ouderen zijn ongeoorloofd bedragen overmaken naar de eigen rekening, diefstal van bezittingen, pinpasfraude, gedwongen testamentswijzigingen, misbruik van machtigingen of misbruiken van het Persoonsgebonden Budget (PGB). Babeltrucs vallen niet onder financieel misbruik van ouderen.

Een belangrijk aspect van financieel misbruik van ouderen is de afhankelijkheidsrelatie waarin ouderen zich vaak bevinden. “Veel ouderen hebben hulp nodig voor huishoudelijke taken, maar ook voor hun financiële administratie. Doordat veel geldzaken tegenwoordig via internet gaan, is het voor ouderen vaak nog lastiger geworden om hun eigen financiën bij te houden. Dit maakt ouderen afhankelijk van anderen. Helaas zijn er mensen die deze afhankelijkheid misbruiken.”²

¹ www.huiselijkgeweld.nl

² www.aanpak-ouderenmishandeling.nl

Cijfers

Landelijk

Nederland telde in 2018 ruim 17 miljoen inwoners waarvan ca. 3,2 miljoen ouderen (18,9%)³. Uit landelijke cijfers van 2018 blijkt dat naar schatting 170.000 ouderen slachtoffer waren van financieel misbruik. In 2018 is 5,3% van de 65-plussers slachtoffer geweest van financieel misbruik.

Rijswijk

Rijswijk heeft te maken met een vergrijnde populatie, zo telt Rijswijk anno 2021 in totaal 55.220 inwoners, waarvan 11.927 ouderen (21,6%). Een grove doorrekening van de landelijke trend van 2018 laat zien dat jaarlijks ongeveer tussen de 550 en 630 Rijswijkers slachtoffer kunnen worden van financieel misbruik van ouderen. Toch bekrachtigen cijfers van VeiligThuis deze schatting niet. VeiligThuis heeft in 2019 in totaal 9 meldingen binnengekregen van financieel misbruik van ouderen. In 2020 lag dit aantal op 2. VeiligThuis heeft tot 3 september 2021 nog geen enkele melding van financieel misbruik van ouderen binnengekregen.

Landelijke aanpak

Sinds 2011 is het eerste landelijke actieplan 'Ouderen in Veilige Handen' vastgesteld. In dit actieplan (2011-2015) en in de voortzetting daarvan (2015-2017) benoemt de staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport 10 concrete actiepunten⁴ om financieel misbruik van ouderen aan te pakken. Sinds 2011 er is veel gebeurd en ontwikkeld op het thema financieel misbruik van ouderen. Zo zijn er landelijk campagnes geweest om het onderwerp op de agenda te zetten, zijn er in verschillende regio's netwerken opgericht en hebben sommige gemeenten specifiek beleid ontwikkeld. Ook is door het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport het initiatief genomen tot de brede alliantie 'Veilig Financieel Ouder Worden'. Daarin zijn landelijke organisaties en instanties betrokken vanuit hun eigen expertise bij financieel misbruik van ouderen. Doel is om financieel misbruik van ouderen op lokaal, regionaal en landelijk niveau aan te pakken.

Rond 2015 verslaptte echter de aandacht voor het onderwerp financieel misbruik van ouderen. Door twee ontwikkelingen in dat jaar veranderde dat. Ten eerste door het landelijke programma 'Geweld Hoort Nergens Thuis' kwam het onderwerp weer op de agenda te staan. Ook werd sinds 2015 vanuit het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport ingezet op het vormen van lokale allianties. Volgens het ministerie moeten de allianties zich als een olievlek over de 352 gemeenten verspreiden. Een alliantie bestaat uit private en publieke partijen⁵ die samenwerken om financieel misbruik van ouderen te signaleren, voorkomen en stoppen. Rond 2016 en 2017 zijn er met een kwartiermaker

³ <https://opendata.cbs.nl/statline>

⁴ Preventie (1), gerichte voorlichting over financieel misbruik van ouderen (2), screening betaald zorgpersoneel waaronder verplichte VOG (3), toolkit vrijwilligers en financieel misbruik van ouderen (4), melden van financieel misbruik van ouderen (5), e-learning, trainen en opleidingen (6), meldpunten ouderen mishandeling (7), hulp en ondersteuning aan slachtoffers na een melding (8), ondersteuning slachtoffers bij ontspoorde mantelzorg (9), pleger aanpak (10)

⁵ Voorbeelden van partijen die plaats kunnen nemen in lokale allianties zijn notarissen, banken, politie, thuiszorg, huisartsen en bewindvoerders

lokale allianties opgestart in Zoetermeer, Leidschendam-Voorburg, Midden-Delfland en Westland. De alliantie in Delft maakt momenteel een doorstart. Niet alle gemeenten in Haaglanden hebben een alliantie, Rijswijk is er hier één van.

Het onderzoek

Vanuit andere allianties wordt veelvuldig benoemd dat het succes van een alliantie afhangt van de ervaren behoefte door de deelnemende partijen. Het is daarom belangrijk om te onderzoeken of er behoefte is binnen gemeente Rijswijk aan het opstarten van een lokale alliantie. Om hier antwoord op te kunnen krijgen, is er met 11 verschillende partijen gesproken:

1. GGD – projectleider ouderen mishandeling
2. BBKN-beschermingsbewindkantoor Nederland – directeur externe betrekkingen
3. Seniorenadvies Rijswijk – seniorenadviseurs
4. Caminada Notarissen – notaris
5. Huisartsenpraktijk de Hof en Holst – praktijkmanager
6. Cardia – casemanager dementie
7. FSP – adviseur dienstverlening
8. Zorgloket gemeente Rijswijk – Wmo-consulent
9. T-zorg – zorg coördinator
10. VeiligThuis – opgavemanager
11. Rabobank - manager financieel advies vermogen

Tevens is de Adviesraad Sociaal Domein betrokken bij dit onderzoek. Helaas heeft er, na meerdere malen contact te hebben gezocht, geen interview plaatsgevonden met Ouderenbond KBO-Rijswijk. Dit is opvallend, aangezien KBO de doelgroep van dit onderwerp vertegenwoordigt.

Commitment

Alle geïnterviewde partijen geven aan dat het belangrijkste ‘middel’ om een alliantie op te zetten commitment is. De betrokkenen moeten zich committeren aan de alliantie wanneer deze opgericht gaat worden zodat deze voort kan blijven bestaan. De GGD geeft aan dat om commitment te kunnen kweken bij de partijen er een heldere visie moet zijn. Wanneer er voor de betrokken partijen duidelijk is hoe zij baat hebben bij de alliantie zullen zij ook meer gecommitteerd zijn. Het FSP en de huisartsenpraktijk de Hof en Holst stippen allebei aan dat het belangrijk is dat er ook daadwerkelijk stappen gezet kunnen worden. Het moet duidelijk zijn wat we met elkaar kunnen betekenen bij het voorkomen, signaleren en stoppen van financieel misbruik van ouderen.

Signalen en aanpak

Tijdens de interviews met de bovengenoemde partijen werd gevraagd of uit de praktijk blijkt dat financieel misbruik van ouderen voorkomt.

Partijen die niet signaleren

Een groot deel van de zorgprofessionals en het FSP geven aan niet te signaleren⁶. Wel maakt het FSP het soms mee dat ouderen in een lastige financiële situatie komen wanneer hun partner overlijdt die de financiën regelde. Financieel misbruik van ouderen is een probleem dat niet altijd aan het licht komt. Dit blijkt uit het feit dat het aantal meldingen dat bij VeiligThuis gedaan wordt niet overeenkomt met de (ruwe) inschatting van het aantal Rijswijkse slachtoffers. *“Signalen van financieel misbruik zijn niet altijd duidelijk en kunnen soms in heel kleine dingen zitten. Bovendien is het geen gemakkelijk onderwerp om over te praten. Juist omdat een oudere vaak afhankelijk is van de hulp van een pleger”*

Partijen die wel signaleren

In totaal gaven twee van de vijf bevroegde leden van de Adviesraad Sociaal Domein aan dat iemand in hun omgeving wel eens te maken heeft gehad met financieel misbruik van ouderen. Tevens gaven alle vijf de leden aan dat zij denken dat financieel misbruik van ouderen voorkomt in Rijswijk. Een klein deel van de zorgprofessionals geeft aan dat zij af en toe signalen opvangen van financieel misbruik van ouderen maar dat zij dit niet als een groot probleem ervaren. Vooral de financiële partijen geven aan financieel misbruik van ouderen vaker te signaleren, dit ervaren zij bovendien als een probleem. Beschermingsbewindkantoor BBKN vertelt dat zij regelmatig zien dat ouderen die onder bewind staan ineens om meer geld vragen. Het komt geregeld voor dat er plotseling een familielid (soms met verslavingsproblematiek en vaak met hoge schulden) bij de oudere in komt wonen. Ook maken de bewindvoerders het wel eens mee dat ouderen er verwaarloosd uitzien.

Signaleren, voorkomen en stoppen?

Het onderzoek van Regioplan⁸ laat zien dat een lokale alliantie kan bijdragen aan het signaleren, voorkomen en stoppen van financieel misbruik van ouderen. In de gesprekken werd de partijen gevraagd of zij denken dat het hebben van een alliantie helpt bij het voorkomen, signaleren en stoppen van financieel misbruik van ouderen. Vooral de financiële partijen en de GGD vermoeden dat een alliantie goed zou kunnen bijdragen aan het signaleren, voorkomen en stoppen. De zorgprofessionals stippen aan dat zij niet met zekerheid kunnen zeggen of een alliantie hieraan kan bijdragen. Een groot deel van deze partijen neemt deel aan het Ouderennetwerk Rijswijk en ziet niet in hoe een alliantie, naast het Ouderennetwerk, zou kunnen bijdragen aan het voorkomen, signaleren en stoppen van financieel misbruik van ouderen.

⁶ Signalen van financieel misbruik dat voorkomt in Rijswijk zijn: verdwijnen van geld, goederen of waardevolle spullen. Onverklaarbare geldopnamen of kosten, plotseling geldgebrek, betaalachterstand(en): huur, energie, rekeningen. Afgesloten zijn van gas en elektra, toenemend aantal schuldeisers, brieven van incassobureaus. Plotselinge verzoeken tot testamentwijzigingen in aanwezigheid van een familielid (pleger). Vermijden of weigeren informatie te geven over financiële omstandigheden door oudere of mantelzorger (pleger). Weerstand en/of verbaal geweld (door de vermoedelijke pleger) als vermoedens besproken worden. Verbaal geweld of dreigementen (door de vermoedelijke pleger) tegen de oudere als de zich wil verzetten. Verslaving of financiële problemen bij de vermoedelijke pleger. Verwaarloosde omgeving en/of uiterlijk. Afwezigheid van voeding, signalen van ondervoeding.

⁷ <https://www.welzijnhoeschewaard.nl>

⁸ <https://www.regioplan.nl/lokale-alliantie>

De toegevoegde waarde van een alliantie zit hem vooral in de 'korte lijntjes'. Zo werd in de gesprekken benoemd dat vooral de sociale functie van een alliantie een toegevoegde waarde is. Doordat professionals elkaar kennen, kan er snel geschakeld worden. Hierdoor kan financieel misbruik van ouderen eerder gesignaleerd en aangepakt worden. Het onderzoek van Seastarters⁹ beaamt dat het creëren van korte lijntjes tussen zowel publieke als private partijen de kracht is van een lokale alliantie. Een andere toegevoegde waarde van een alliantie is dat door bijeenkomsten te organiseren zowel de professionals zelf als de doelgroep betrokken blijven bij het onderwerp. Door kennisdeling en casuïstiek-bespreking blijven de professionals op de hoogte en door voorlichting wordt bij de doelgroep bewustwording gecreëerd.

Behoeftenonderzoek

De financiële partijen en de GGD geven aan de behoefte te voelen om een lokale alliantie op te starten. Er is een kleine groep partijen die financieel misbruik van ouderen niet signaleert en ook niet als probleem ervaart maar die toch graag aan willen sluiten bij een alliantie. Reden hiervoor is dat zij op deze manier wellicht financieel misbruik van ouderen in het vizier kunnen krijgen. Van de partijen die financieel misbruik van ouderen niet signaleren, geeft een deel aan dat zij niet veel behoefte hebben aan een lokale alliantie. Reden hiervoor is dat zij al veel schakelen met betrokken partijen door hun deelname aan het Ouderennetwerk. Met de zakelijke partijen die een rol kunnen spelen bij de aanpak van financieel misbruik van ouderen spreken zij echter niet. Verder werd benoemd dat de werkdruk momenteel erg hoog is en dat de behoefte nu laag is om deel te nemen aan een alliantie. Bovendien geven deze partijen aan dat er niet een geheel nieuw netwerk nodig is maar dat aansluiting bij bestaande netwerken de voorkeur heeft.

⁹ Onderzoek Seastarters